

Forró Lajos

Az én Balkánom – Balkane moj 5.

Neću da budem Švabo, u dotiranom filmu...*

A bűnösnek titulált magyarokon és németeken kívül a partizánok nem kímélték a horvát usztasákat (illetve a vélt usztasákat) sem. 1945. május 15-én került sor a háború talán utolsó tömegmészárlására. Azok a horvátok, akik nem azonosultak a felszabadító partizánok álláspontjával, illetve akik valami módon esetleg kompromittálták magukat a háború folyamán, családtagjaikkal Ausztria felé vették az irányt. A határ közelében lévő Bleiburgig jutottak, itt azonban az angolok, – azzal a csellel, hogy vonaton továbbutazhatnak – egy Jugoszláviát érintő vágányra terelték a vonatot és így mintegy 100 ezer embert szolgáltatottak ki a partizánoknak. A becslések szerint az úgynevezett felszabadítók 40-100 ezer horvátot végeztek ki ekkor.

Függetlenül attól, hogy a háború folyamán az ország súlyos veszteségeket szenvedett, a jugoszláv kommunista rezsim a legszilárdabb lábakon állt Kelet-Európában. Mintegy 800 ezer fős partizánsereg tökéletesen uralta az országot. Kivételt képeztek *Dražica Mihajlović* csetnikjei, akik a háború után évekig veszélyt jelentettek az újjáalakuló országban.

Belgrád felszabadulása

Számottevő harcierejük nem volt ugyan, – harcosaik száma ekkorra már 10-12 ezerre csökkent – de időnként feltűnve zavart okoztak a stabilnak mondott rendszerben. Mihajlović-ot 1946 júniusában sikerül elfogni és kivégezni. A csetnik alakulatok ezután szépen lassan szétszóródtak és feloszlottak.

Jugoszláviát a háború után sem nyugati, sem keleti megszállás nem sújtotta. A Jugoszláv Kommunista Párt (JKP) teljes politikai hatalmat gyakorolt. Sikerült valamiféle megállapodásra jutni az emigráns kormánnyal, amelyben rögzítették a jövőbeni berendezkedést. A londoni kormány tagjai kaptak néhány tárcát a leendő kormányban, de a király visszatérését megtiltotta a megállapodás, valamint kimondta, hogy az országon belül az AVNOJ (ma-

* Zabranjeno Pušenje: Neću da budem Švabo!
(Nem játszom németet a ti filmekben!)

gyarul: Népfelszabadító Antifasiszta Tanács) az egyetlen politikai hatalom.

1945 márciusában lépett be Tito kormányába *Ivan Šubašić* az emigráns kormány vezetője; *Milan Grol*, a Szerb Demokrata Párt feje és *Juraj Šutelj*, a Horvát Parasztpárt tagja. A miniszterelnök Tito lett, aki emellett a hadügyminiszteri posztot is megtartotta magának. A szövetséges kormányok elismerték a rezsimet, holott az országban nyilvánvaló terror és megfélemlítés uralkodott el.

A rendszer stabilitását az *Aleksandar Ranković* vezette titkosrendőrség volt hivatott őrizni. Neve kezdetben Népvédelmi Osztály (OZNA), nem sokkal később pedig Államvédelmi Szolgálat, röviden UDBA. A megfélemlítő terror következtében a hagyományos pártok a közelgő választások bojkottja mellett döntöttek. Šubašić, Grol és Šutelj hamarosan távozott, sőt Šubašić-ot nemsokára háziőrizetbe is helyezték.

A választásokra 1945 novemberében került sor. Az egyetlen lista, amelyre sza-

vazni lehetett, az a kormányé volt, de lehetett nemmel is voksolni. Hiába állították, hogy a szavazás titkos, a rendőrség pontosan tudta ki hogyan választott. Erre tökéletes rendszert dolgoztak ki. Minden választópolgár (sokakat kizártak háborús tevékenységük miatt) kapott egy téglavörös színű gumigolyócskát, amelyre a jugoszláv címer volt nyomtatva és ezt kellett a megfelelő urnába beledobni. Na mármint a nemmel megjelölt doboz úgy volt összetákolva, hogy a beleejtett golyócska hatalmasat koppant. Így aztán nem volt nehéz kiválasztani a „rosszul választókat”. Rájuk a későbbiek folyamán nehéz napok következtek.

A választások kommunista sikert hoztak (ki hitte volna!): a jogosultak 88 százaléka szavazott és ebből 90 százalék a kormányra!

1945 novemberében ült össze az alkotmányozó nemzetgyűlés, amely kikiáltotta a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaságot. A nemzetgyűlés az alkotmány elfogadása után törvényhozó szervé alakult át. Az országot szövetségi alapon szervezték meg. Hat köztársaságot (Szlovénia, Horvátország, Bosznia-Hercegovina, Crna Gora, Szerbia és Macedónia) és két autonóm tartományt (Vajdaság és Koszovó) hoztak létre. Hivatalos nyelvként a szerbet, a horvátot, a szlovént és a macedónt ismerték el. (Az autonóm tartományokban a magyar, illetve az albán nyelv is hivatalos lett)

Ami a macedón kérdést illeti, a Jugoszláv Kommunista Párt már 1943 novemberében a jajcei kongresszuson úgy határozott, hogy a térség a leendő Jugoszláviához tartozik majd. Miután a bolgárok a háború végén kivonultak, Macedónia ellenőrzése a partizánok kezébe csúszott át.

Az első dalmát proletárbrigád

Trieszt és környéke birtoklásának kérdése a Párizsi Békekonferencián vetődött fel. Kezdetben a jugoszlávok a korábbi olasz tartomány Venetia Giulia egészét követelték. A kérdést végül is a francia kompromisszumos megoldással rendezték. Jugoszlávia kapta az Isztria nagy részét, de Triesztből és környékéből létrehozták az ún. Trieszt Szabad Területet. A területet két övezetre osztották, melynek északi része, Trieszttel együtt (A zóna) angol, amerikai közigazgatást kapott, míg a délit (B zóna) a jugoszlávok kaparintották meg.

Az egyházak közül a katolikus, az ortodox és a muzulmán folytathatta tevékenységét. Természetesen hasonló elnyomással, mint a többi kommunista országban.

Egy kicsit visszatérve a partizánokra, róluk mindenképpen szólni kell még néhány szót. Az évek folyamán egyre nagyobb szerep jutott a hős felszabadítók mítoszának kialakításában. Rengetek irodalmi alkotás, film ontotta szakadatlanul a partizántörténeteket, amelyeket aztán kötelező irodalomként tanítottak az iskolában. Mindenképpen ide kívánkozik egy történet, pontosabban egy filmjelenet:

»A német őrzőjárat (kb 3-4 fő) közeledik a hegyvidéki falucska felé. Idilli környezet, mintha nem is háború lenne. A faluszéli kis vityilló előtt idős parasztbácsika kapálgat. Amikor meglátja a közeledő ellenséget, égtelen káromkodásba kezd. Valahonnan előkerül a vasvilla is, és ordítva iramodik az állig felfegyverzett katonák felé. A németek ahelyett, hogy szitává lőnék, eldobálják fegyvereiket s fejvesztve menekülnek.»

Na, ezen a történeten már kisiskolás korunkban is jót derültünk.

Az ilyen és az ehhez hasonló propagandafilmek hitelének emelése érdekében híres színészekkel játszották el a partizánszerepeket. A jószívű partizánlegényt szinte minden filmben *Jubiša Samardžić*, a későbbi Surda alakította. (Általában a film végén hősi halált halt.) Állandó szereplő volt még a magyar közönség által kevésbé ismert *Bata Živojinović* is. Ő volt a géppisztolyos hős. Az ezekhez hasonló filmekbe a magyar közönség is belekóstolhatott. Gondoljunk csak a nyolcvanas évek elején a magyar televízióban sugárzott Belgrádi fiúkra. A partizán-offenzívákat bemutató filmekben pedig egyenesen nemzetközi elismerésre törekedtek. Titót egyik ilyen filmben egyenesen Richard Burton személyesítette meg...